

виховних закладів – державні, кооперативні та приватні [13, с. 9–10].

По-третє, відзначалась необхідність вжиття заходів з морального виховання молодого покоління, яке повинно ґрунтуватись на загальнолюдських пріоритетах та цінностях [13, с. 11].

Висновки. В умовах комуністичного, тоталітарного режиму український молодіжний рух по суті не існував, а його розвиток підтримувався молодіжними об'єднаннями діаспори. Ситуація кардинально змінилась в період демократичних перетворень в СРСР, пов'язаних з проголошенням політики "гласності" та "демократизації". Завдяки кращій орієнтації в суспільно-політичній ситуації, розумінні потреб молоді "неформали" перехоплюють ініціативу в офіційної ЛКСМУ, що фактично приводить до її занепаду. Свого апогею молодіжний рух сягнув у другій половині 1990 року, коли молодь власними силами здійснила спробу докорінного оновлення тогочасного суспільства. Із здобуттям Україною незалежності розпочався новий етап у розвитку молодіжного руху, який триває до сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахметов Р. Новая программа развития высшего образования в стране // Львовская правда. – 1989. – 16 сентября.
2. Бойко О. Україна у 1985–1991 рр. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку. – К., 2002. – 306 с.
3. Бусол О. Захистить студента братство? // Молодь України. – 1989. – 14 листопада.
4. Доній О. Студентська революція на граніті. – К., 1995. – 132 с.
5. Інтерв'ю автора з М. Івацішиним.
6. Кравчук Л. Маємо те, що маємо. Спогади і роздуми. – К., 2002. – 392 с.
7. Ленинскому Коммунистическому Союзу молодежи Украины // Львовская Правда. – 1989. – 23 июня.
8. Литвин В. Громадсько-політичні формування на Україні: становлення, тенденції розвитку // Під прапором лєнінізму. – 1990. – 23 грудня. – С. 44–55.
9. Литвин В. Молодіжні громадсько-політичні організації // Політика і час. – 1991. – 3 лютого. – С. 53–58.
10. О текущем моменте в ЛКСМУ (МДС) и путях его будущего развития // Комсомольское знамя. – 1991. – 22 января.
11. Потєхін О., Шаповалов О. За ким піде молодь? // Політика і час. – 1991. – 6 квітня. – С. 66–68.
12. Політологія: Навч. посібник / За ред. О.І. Семківа. – Львів, 1993.
13. Сисоєва С. Йти до молоді // Політика і час. – 1991. – 5 квітня. – С. 8–11.
14. Соціально-економічні та громадсько-політичні проблеми студентства і завдання комітетів комсомолу для їхнього вирішення // Молодь України. – 1990. – 21 лютого.
15. Статут Студентського Братства (архів автора).
16. Студенти створюють спілку // Вибір. – 1989. – №9.
17. Тараненко В. Переможців не судять // Літературна Україна. – 1990. – 25 жовтня.
18. Тисяча років української суспільно-політичної думки. В 9-ти т. – К., 2001. – Т. 9. – С. 166–194.
19. Унгурян О. А от аплодисментов воздержимся // Комсомольское знамя. – 1989. – 5 декабря.
20. Унгурян О. Студенти, объединяйтесь! // Комсомольское знамя. – 1989. – 10 декабря.

Наталія Олійник

Львівський банківський інститут Національного банку України

ГЕНДЕРНА ТЕОРІЯ ТА ПОЛІТИКА – ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

О Олійник Н., 2006

Досліджено тему застосування гендерного підходу у навчальних курсах соціально-гуманітарного циклу, акцентовано увагу на необхідності висвітлення феміністичної ідеології та гендерної теорії в

навчальних курсах. Особливу увагу приділено гендерній політиці як одному із критеріїв виміру демократизації суспільства.

The topic of gender approach is investigated in training courses of social humanitarian cycle. Attention is focused on necessity of depicting feministic ideology and gender theory in training courses. Special attention is paid to gender policy as one of the measuring criteria of society democratization,

Актуальність дослідження. У Пакті Розвитку Тисячоліття, що був прийнятий на Всесвітньому саміті ООН з нагоди нового тисячоліття у вересні 2000 року третьою серед Цілей Розвитку Тисячоліття було визначено “розвиток гендерної рівності та надання повноважень жінкам”. Лідери держав, що підписали цей документ, серед них і Президент України, визнали ці цілі за основу глобального плану дій.

Як наслідок втілення цих цілей та реалізації євроінтеграційних прагнень, у вересні 2005 року Верховною Радою України був прийнятий закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, який набрав чинності 1 січня 2006 року. У законі наголошується, що “...державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних і сімейних обов’язків; підтримку сім’ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі”.

Метою цього дослідження є обґрунтування необхідності забезпечення гендерно орієнтованого навчання для подолання у суспільній свідомості патріархальних стереотипів та міфів, для доповнення і перегляду існуючих усталених уявлень та цінностей. Також це дослідження має на меті акцентувати увагу на феміністичній ідеології, гендерній теорії і політиці як важливих аспектах сучасної політичної науки та практики.

Проблематика гендерної освіти ще недостатньо висвітлена у спеціальній літературі, у вітчизняних публікаціях ця проблематика опрацьована у навчальному посібнику “Основи теорії гендеру” у розділах “гендерна освіта та педагогіка” Луценко О.А. та “Становлення гендерної освіти в Україні” Смоляр Л.О. [1, с. 474–517]. Тому вона є доволі актуальною і корисною для подальшого опрацювання гендерної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні більшість навчальних програм є гендерно асиметричними, андроцентричними, адже висвітлюють досвід чоловіків та не враховують історичний досвід, цінності і особливості жінок та їх роль у суспільстві.

Важливість врахування гендерного підходу у навчальних курсах соціально-гуманітарного циклу обумовлюється такими причинами:

- навчання, яке ґрунтується на статево-рольовому підході, істотно обмежує розвиток особистості рамками традиційних гендерних ролей в основних сферах життєдіяльності людини;
- внаслідок неадекватної репрезентації у навчальних матеріалах досвіду жінок обмежуються знання студентів про внесок жінок у культуру, а також про ті сфери життя, які традиційно вважаються жіночими;
- на індивідуальному рівні стереотипи, які містяться у навчальних програмах, більшою мірою заохочують до активності хлопців, а дівчата засвоюють моделі поведінки, які мало співвідносяться з лідерством та управлінням [1, с. 489];
- застосування гендерного підходу в освіті є одним із аспектів формування гендерного паритету та гендерно чутливої політики в державі.

Ще одним аргументом щодо необхідності впровадження гендерно орієнтованого навчання є те, що гендерна освіта сприяє застосуванню нових методів навчання (рольових ігор, психологічних тренінгів, диспутів), адже потрібно не просто дати студентам певний обсяг знань, а й зруйнувати стереотипи їх мислення та поведінки.

До ХХ століття культура, наукові дослідження та освіта мали переважно андроцентричний (від грец. *andros* – чоловік) характер, за яким точкою відліку та мірилом культурних цінностей і норм вважався чоловік. У переважній більшості культур чоловік сприймався головним чином в статусно-рольових категоріях, а жінка – майже виключно в термінах її відношення до чоловіка (як матір, дружина, сестра).

У ХІХ столітті набирає поширення діяльність та ідеологія, спрямовані на захист прав жінок, що отримала назву феміністичної.

Термін “*фемінізм*” походить від латинського слова *femina* – жінка і означає критику патріархального устрою, який можна охарактеризувати як систему чоловічої влади, що пригнічує жінок своїми соціальними,

політичними та економічними інституціями. Одночасно фемінізм є ідеологією, що зосереджена на емансипації жінки.

Розвиток феміністичної думки був непослідовним і часто супроводжувався глибокими теоретичними суперечностями. Це зумовлено насамперед різницями в потребах і уявленнях жінок в різних культурах та ситуаціях. Тому часто фемінізм трактується не як однорідна систематизована теорія, а як різноманітні феміністичні напрями.

До основних напрямів феміністичної теорії відносять [2]:

1. *Ліберальний фемінізм*. Розрізняють *класичний* ліберальний фемінізм, який зосереджується на ідеях громадянської свободи і повного юридичного рівноправ'я жінок і чоловіків, та *егалітарний* фемінізм (Бетті Фрідан, Розі Брайдотті), який зосереджується на проблемі поєднання приватної (сімейної та публічної) діяльності і пропагує ідеї економічної та соціальної справедливості.

Теоретики ліберального фемінізму у другій половині ХХ століття висловили думку, що успішне входження жінок в публічну сферу залежить від асиміляції чоловіків в приватну сферу, зокрема більше задіяння їх у домашньому господарстві, рівному розподілі сімейних обов'язків та більшій участі у вихованні дітей.

2. *Марксистський фемінізм*. Теоретики цього напрямку акцентують увагу на критиці капіталістичної системи, що породжує класову нерівність так само, як і економічну залежність жінки від чоловіка. Гендерна нерівність може бути ліквідована тільки з ліквідацією капіталізму та класового поділу і встановленням комуністичного ладу, тому основним завданням жінок є входження на ринок оплачуваної праці та участь у класовій боротьбі. Велика увага приділяється соціалізації домашньої праці, оскільки публічна (оплачувана) праця не звільняє жінку від домашньої роботи, а несе з собою подвійне (в сфері публічного і приватного виробництва) навантаження.

3. *Радикальний фемінізм*. Головною ідеєю є переконання в тому, що гноблення жінок – це фундаментальна форма гноблення як такого. Це знаходить своє вираження в таких положеннях:

- 1 жінки були історично першою групою, яка зазнала гноблення;
- 2 жіноче гноблення є найбільш поширеним, бо властиве усім існуючим суспільствам;
- 3 воно є найбільш глибокою та важкою формою гноблення, яка не може зникнути через соціальні зміни;
- 4 жіноче гноблення є концептуальною моделлю інтерпретації всіх інших форм гноблення: расового, класового, етнічного.

Основою експлуатації жінок вважаються репродукція, сексуальність, материнство. Пропонуються різні шляхи звільнення жінки, зокрема ліквідацію сім'ї як економічного інституту та інституту виховання дітей, створення андрогінної культури, де відмінність між жінками і чоловіками була б зведена до мінімуму і яка б містила кращі здобутки обох статей. Основні теоретики радикального фемінізму: Кейт Міллет, Суламіф Файєрстоун, Андреа Дворкін.

4. *Соціалістичний фемінізм*. Претендує на поєднання кращих ідей марксистського та радикального фемінізму. Теоретики цього напрямку, погоджуючись із твердженнями радикального фемінізму про всепроникність чоловічої влади, і з тим, що усі сфери життя повинні розглядатися як політичні, прагнуть прослідкувати історію патріархальної влади і зрозуміти її зв'язок з іншими формами гноблення, зокрема взаємозв'язок класового гноблення і гноблення за статтю в капіталістичному суспільстві. Для звільнення жінок потрібна не тільки зміна економічних умов, а й реорганізація репродуктивної сфери. Люди повинні мати можливість контролювати народжуваність і, незалежно від статі, мати, наприклад, відпустки для догляду за дітьми, гнучкі робочі графіки.

До сучасних напрямів феміністичної ідеології також відносять психоаналітичний, постмодерністський, конструктивістський, – антирасистський, кібер-фемінізм [3, с. 98–101] тощо.

Відома дослідниця жіночого руху України М. Богачевська-Хом'як вважає, "...що жодне з визначень фемінізму – від найліберальнішого до найрадикальнішого – не можна прикласти до українського жіночого руху", тому що жінки в Україні одними з перших застосували "прагматичний фемінізм". Це означає, що вони не стільки борються за свої власні права, скільки за вирішення тих чи інших суспільних проблем [4, с. 19].

Істотний поворот в жіночих дослідженнях відбувся у 80-х роках ХХ століття із появою нового терміна "гендер", а згодом нової теорії і методологічного підходу до вивчення суспільства і культури.

Гендерний підхід, за визначенням ООН, – це "стратегія, яка ґрунтується на тому, щоби інтереси і досвід жінок, так як і чоловіків, стали невід'ємним критерієм при розробці загальної концепції, при здійсненні моніторингу і оцінці загальних напрямків діяльності і програм в усіх політичних, економічних та суспільних

сферах для того, щоб і жінки і чоловіки могли отримувати рівну користь, а нерівність ніколи б не укорінювалась” [5].

Основною причиною виникнення гендерної теорії є толерантніший підхід до вивчення суспільних проблем з позицій не лише чоловічої чи жіночої статі і не в ракурсі їх ієрархії чи стратифікації, а з позицій їх взаємодії та взаємодоповнення.

У сучасних наукових дослідженнях розрізняють поняття стать і гендер. На думку Ентоні Гіденса, різниця між статтю і гендером має фундаментальний характер, бо багато відмінностей між чоловіками і жінками мають небіологічне походження.

Термін “*стать*” прийнято використовувати для позначення тих анатомо-біологічних особливостей людей (загалом у репродуктивній сфері), на основі яких людські істоти визначаються як чоловіки і жінки.

Поняття “гендер” було введено в науковий обіг у 70-х роках ХХ століття. Під *гендером* розуміється сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство наказує виконувати індивідам залежно від їх біологічної статі, чоловікові та жінці приписуються певний стиль одягу й поведінки, а також певні психологічні якості, здібності та види діяльності, що відрізняються між собою.

Існує кілька концепцій гендеру, що зумовлено як відносно недавнім виникненням гендерного підходу, так і складністю самого феномена. До основних концепцій гендеру відносять: теорію соціального конструювання гендеру, розуміння гендеру як стратифікаційної категорії, інтерпретації гендеру як культурного символу [6].

В *теорії соціального конструювання гендеру* виділяються два основні положення:

- гендер конструюється через соціалізацію, розподіл праці, формується системою гендерних ролей, сім’єю, засобами масової інформації;
- гендер конструюється і самими індивідами на рівні їх свідомості (гендерної ідентифікації) через прийняття заданих суспільством норм і ролей та підлаштування під них.

Розуміння гендеру як культурного символу пов’язано із тим, що стать людини має не тільки соціальну, а й культурно-символічну інтерпретацію, тобто статеві різниці представлені і закріплені в культурі через символіку чоловічого або жіночого ества. Класифікація світу за ознакою чоловіче / жіноче (маскулінне – раціональне – духовне – божественне – культурне / фемінне -чуттєве – тілесне – приземлене – природне) і статевий символізм культури відображають і підтримують існуючу гендерну ієрархію суспільства у широкому розумінні.

Гендер як стратифікаційна категорія розглядається у сукупності з іншими стратифікаційними чинниками – класом, расою, віком. Донедавна дослідження стратифікації були “гендерно сліпими”, але, на думку Ентоні Гіденса, гендер є одним із найістотніших прикладів стратифікації, адже немає таких суспільств, де б чоловіки, в певних аспектах суспільного життя, не були багатші, впливовіші і вищі за своїм статусом, ніж жінки [7, с. 313–316].

Для розуміння теоретико-методологічних засад гендерного підходу слід також розглянути деякі поняття і терміни.

Поняття гендерна система є багатозначним і по-різному визначається різними авторами. На думку шведської дослідниці Івон Хірлман, *гендерна система* – це сукупність відносин між чоловіками і жінками, що охоплює уявлення, неформальні і формальні правила та норми, визначені відповідно до місця, мети і становища статі у суспільстві. Вона зазначає, що для періоду “класичного капіталізму” публічна сфера (політика, освіта, професійна діяльність, культурне життя) була переважно сферою чоловічої активності, а приватна сфера (домашнє господарство, виховання дітей) – жіночої. Ринкові цінності визначали домінуючою публічну (індустріальну) сферу, а приватна (домашня) сфера сприймалась як вторинна, обслуговуюча, відповідно визначалась і підтримувалась ієрархія ролей гендерної системи, яка в феміністичній теорії визначається як патріархальна. В постіндустріальному суспільстві відбувається зміна гендерної системи, замість ієрархії патріархату відбувається поступове вирівнювання прав і можливостей чоловіків і жінок як в публічній, так і в приватній сфері [8].

Невід’ємним елементом гендерного підходу є поняття “дискримінація”. Стаття 1 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок визначає *дискримінацію* як “... будь-яке розмежування, ізоляція чи заборона, які базуються на статевих різницях, які мають своїм результатом чи метою обмежити або анулювати визнання, дотримання чи реалізацію людських прав та свобод жінок в політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій сфері незалежно від сімейного стану, на основі рівноправності жінок і чоловіків”.

Однією із поширених форм дискримінації є *сексизм*. Це поняття було запроваджене ЮНЕСКО у 1981

році і означає позицію чи дію, яка принижує, недооцінює чи стереотипізує людей за ознакою статі.

Ще однією підставою для дискримінації є усталена система гендерних ролей. *Гендерні ролі* – один із видів соціальних ролей, набір очікуваних зразків поведінки для чоловіків і жінок у вигляді манер, одягу, жестів тощо. За теорією Г. Хофстеда, відмінності в гендерних ролях залежать від рівня гендерної диференціації в культурах чи рівня маскулінності або фемінності тієї чи іншої культури. На основі крос-культурних досліджень він показав, що люди культур з яскраво вираженою маскулінністю мають більш вищу мотивацію до досягнень, зміст життя вбачають в роботі і здатні багато і напружено працювати [9].

Механізмом, який забезпечує закріплення і перенесення від покоління до покоління гендерних ролей є *гендерні стереотипи* – комплекс стійких, емоційно насичених образів і уявлень про чоловіків і жінок (маскулінне і фемінне), що сформовані історично і детерміновані соціокультурно. Ці стереотипи пронизують усі аспекти життєдіяльності суспільства, окреслюючи власне чоловічі чи жіночі риси вдачі, сфери і стиль самореалізації, особливості виховання. У процесі засвоєння індивідом стереотипу статі, той набуває для нього особистісного змісту – перетворюється на усвідомлені мотиви і позасвідомі спонуки поведінки, цілеспрямовуючи та впорядковуючи її. Гендерні стереотипи, як і соціальні, формуються і підкріплюються засобами і середовищем самого спілкування, зокрема засобами масової інформації. Прикладами поширених зараз стереотипів є: уявлення про те, що нормальним станом суспільства є розподіл праці за ознакою статі, що жіноча емансипація – головна причина росту злочинності серед дітей і числа розлучень в сім'ях, що жінки не цікавляться політикою і політика – не жіноча справа. Через гендерні стереотипи ми потрапляємо в пастку помилкових висновків, вважаючи відмінності між чоловіком і жінкою більш істотними і вагомими, ніж індивідуальні, особистісні. Такі гендерні стереотипи створюють невидиму, але реально відчутну “скляну стелю” – невидимий бар'єр, зумовлений комплексною групою факторів в організаціях та підприємствах, де працюють переважно чоловіки, і який перешкоджає жінкам зайняти верхні позиції службової ієрархії, що заважає як жінкам, так і чоловікам реалізувати себе, обмежує їх людські права.

Сучасна гендерна теорія не намагається заперечити існування тих чи інших біологічних, психологічних, соціальних відмінностей між конкретними чоловіками і жінками. Вона просто стверджує, що сам по собі факт різниць не так важливий, як важлива їх соціокультурна оцінка та інтерпретація, а також побудова владної системи на основі цих відмінностей.

Важливим чинником забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок у суспільстві є гендерна політика.

Гендерна політика – політика спрямована на реалізацію загальних принципів гендерної рівності під час формування національної політики окремих держав.

Найілюструванішою Кабір була запропонована типологія гендерної політики, в її рамках вона виділяє два основні типи та кілька підтипів:

- *гендерно-нечутлива політика* (gender-blind policy – “гендерно-сліпа”) – політика, в якій не визнаються важливими гендерні різниці і необхідність їх врахування при розробці соціально-економічної політики, тобто фактично відтворюються існуючі гендерні відносини і, в такий спосіб, закріплюється гендерна асиметрія;

- *гендерно-чутлива політика* – політика, у якій акцентується, що жінки, як і чоловіки, є учасниками процесів розвитку, але мають при цьому обмеженіші можливості, тому жінки можуть мати інші (а подекуди і протилежні) потреби, інтереси і пріоритети в соціально-економічній сфері [10, с. 8–9].

В одному із своїх виступів колишній Генеральний секретар ООН Курт Вальдхайм стверджував, що хоча жінки становлять 1/2 населення планети і 1/3 робочої сили, вони отримують лише 1/10 світового доходу і володіють лише 1/100 частиною світової власності.

Оскільки реальне становище жінок істотно відрізняється від становища чоловіків, тому важливою складовою гендерної політики у демократичній державі повинна бути *державна політика щодо жінок* як частина загальної соціальної політики, яка захищає інтереси жінок як великої соціально-демографічної групи, формує їх правовий і суспільний статус.

Виділяють такі типи державної політики щодо жінок: *патріархальна* (характеризується відстороненням чи обмеженням участі жінок в професійній діяльності, політиці, поширенням ідеології “природного призначення жінки”), *патерналістська* (відрізняється державним протекціонізмом щодо жінок, визнанням юридичної рівноправності статей, широкою участю жінок у виробничій сфері, створенням державної системи соціального захисту жінок у формі пільг, субсидій), *ліберальна* (характеризується вирівнюванням становища жінок і чоловіків у публічній та приватних сферах, визнанням функції виховання дітей завданням сім'ї).

У 80–90-х роках ХХ ст. реалізація принципу рівності поступово стає невід’ємним атрибутом державної політики тих країн, яким притаманні усталені демократичні традиції, які допомагають ефективно утверджувати гендерно-чутливу політику. Для таких держав є характерним:

- забезпечення рівних можливостей для самореалізації кожної людини і застосування практики позитивної дискримінації щодо жінок;
- створення спеціальних урядових установ, діяльність яких спрямована на забезпечення гендерної рівності, зокрема консультативно-дорадчих органів і комітетів (наприклад, в Австрії, Бельгії, Італії, Голландії, Великобританії, Швеції) або створення самостійних міністерств (як в Данії чи Португалії);
- залучення гендерних аспектів в законодавчі та інші нормативні документи, їх обов’язкове врахування при створенні державних програм і програм політичних партій;
- наявність розвиненого громадянського суспільства, в межах якого здійснюється постійна співпраця урядових структур і громадських об’єднань, що захищають інтереси жінок.

У ХХ ст. до процесів ліквідації всіх форм дискримінації, подолання гендерної нерівності долучилися міжнародні об’єднання, особливою роль в цьому відіграла Організація Об’єднаних Націй. Членство в міжнародних організаціях сприяло усвідомленню важливості феномена дискримінації, що знайшло своє відображення в національних законодавствах.

1980 року Україна ратифікувала конвенцію ООН “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок”, взявши на себе зобов’язання забезпечити рівні права та можливості для жінок і чоловіків.

Стаття 24 Конституції України на законодавчому рівні закріплює рівність конституційних прав і свобод жінок і чоловіків і наголошує, що “...рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров’я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством”.

Окрім того, для забезпечення гендерної рівності були прийняті й інші нормативні документи. Найважливіші з них: Постанова Кабінету Міністрів України від 8.09.1997 р. № 993 “Про затвердження Національного плану дій на 1997–2000 роки щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі у суспільстві”; Постанова Кабінету Міністрів України від 6.05.2001 р. № 479 “Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки”; Указ Президента України від 25.04.2001 р. №283/2001 “Про підвищення соціального статусу жінок в Україні”. Аналізуючи ці документи, можна стверджувати, що вони відображають традиційний підхід до жіночого питання, не виходять за межі соціального захисту жінок і продовжують патерналістську політику щодо жіноцтва України.

З 1 січня 2006 року набрав чинності закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” у якому експерти також знаходять багато недоліків, але який є істотним свідченням переходу нашої держави до гендерно-чутливої політики.

Висновки. Врахування і висвітлення феміністичної ідеології та гендерної теорії і політики в навчальних курсах соціально-гуманітарного циклу сприятиме формуванню гендерно-орієнтованої освіти.

Застосування гендерного підходу у викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу сприятиме поглибленню знань, набутих студентами в результаті вивчення базових дисциплін, дасть можливість засвоїти нові парадигми у суспільному знанні і допоможе оволодіти понятійним апаратом та методологією гендерного аналізу, сформуванню знання про можливості і засоби досягнення гендерного паритету у суспільстві, а також сприятиме подоланню патріархальних світоглядних орієнтирів, зміні андроцентричних стандартів у наукових дослідженнях та патріархальних підходів до визначення ролей чоловіка і жінки як на індивідуальному, так і на громадсько-політичному рівнях.

Врахування гендерного підходу у навчальних курсах соціально-гуманітарного циклу сприятиме трансформації гуманітарної освіти в Україні, демократизації суспільної свідомості в контексті ідеї гендерної рівності та становленню громадянського суспільства, пришвидшить інтеграцію української науки та освіти у світовий інтелектуальний простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Основи теорії гендеру: Навч. посібник.* – К.: “К.І.С.”, 2004.
2. *Брайсон В. Политическая теория феминизма / Пер. с англ. О. Липовской и Т. Липовской.* – М., 2001.

3. Суковата В. Інтернет у соціальних політиках і масовій свідомості: гендерний аналіз // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* – 2004. – №1.
4. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: жінки в громадському житті України, 1884–1939.—К.: Либідь, 1995.
5. *United Nations. The Report of the Economic and Social Council for 1997.*
6. *Хрестоматія к курсу “Основы гендерных исследований”.* – М.: МЦГИ –МВШСЭН – МФФ, 2001.
7. Гіденс Е. *Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; Наук. ред. О. Іваненко.* – К., 1999.
8. Hirdman Y. *The Gender System // T. Andreasen, et al.(eds.) Moving on. New Perspective on the Women's Movement. Aarhus Univ. Press.* – 1991. – P. 208–220.
9. Hofstede G. *Culture's consequences: international differences in work-related values. Beverly Hills, 1984.*
10. *Гендер и экономика: мировой опыт и экспертиза российской практики / Под ред. Е. Мезенцевой.* – М., 2002.

Марина Осіпова

Запорізька державна інженерна академія

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ: КОНЦЕПЦІЯ, ПРИЧИНИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

О Осіпова М., 2006

Досліджується проблема міжнаціональних конфліктів загалом і політичних зокрема; висвітлюється концепція для визначення причин етнополітичних конфліктів; визначаються основні параметри міжнаціональної конфронтації та шляхи їх подолання; аналізуються суперечності в сфері економіки, політики, духовного життя.

The problem of interethnic conflicts in general and political conflicts, in particular has been investigated in the given work; the concept for definition of ethno – political conflict reasons is revealed; key parameters of interethnic confrontation and ways of their regulation have been defined; contradictions in the sphere of economics, politics and spiritual life have been analyzed.

Вступ. Подолання стрімкого зростання етнічної напруги в світі стало в останнє десятиріччя фактично глобальним завданням, що потребує свого кардинального розв’язання. Дослідниками відмічається, що етнічний конфлікт замінив собою “холодну війну” як найбільш вибухову проблему в світі. Конфронтація, що розвивається у форматі етнонаціональної спільноти, стає одним із системоутворюючих чинників в сучасному історичному і політичному процесі.

Переважаюча більшість сучасних народів Землі сформувалася в результаті змішування під час тривалого історичного розвитку, складних етнічних і міграційних процесів. Населення світу нараховує більше 6 млрд. людей, які об’єднані в 3–4 тис. народів, тому в етнічному, культурному, мовному, расовому і конфесійному відношенні, являє собою строкату картину. Розвиток і зміна етносів (націй) упродовж їх історії супроводжувались міжетнічними (національними) конфліктами [1, с. 125]. Взагалі конфлікт (від лат. *Confliktus* – це зіткнення протилежних сторін, інтересів, думок, поглядів, серйозних розходжень, гострих суперечок, ускладнених боротьбою і протиріччями). В широкому розумінні слова, конфлікт (на міжнаціональному і міждержавному рівнях) є поняттям для визначення складного багаторівневого явища, крайнім вираженням якого є відкрите зіткнення сторін навіть із застосуванням сили. Саме поняття конфлікту часто вживається для визначення крайньої фази загострення міжнаціональних суперечностей, детермінованих економічними, історичними, духовними і політичними чинниками, що мають в своїй основі соціально-психологічні причини. Етнополітичні конфлікти є найгострішим вираженням кризи, що розвиваються у річищі пострадянського простору, як наслідок історично гострого переходу від жорсткого політичного режиму до ліберальніших моделей, від адміністративно-командної економіки до ринкової, від унітарного державного устрою до різних типів децентралізації. На сучасному етапі розвитку етнополітичних конфліктів, що відбуваються на фоні процесів світової глобалізації, спостерігається тенденція до їх розширення до регіональних чи континентальних криз. Прикладом максимального глобалізованого конфлікту є багаторічне арабо-ізраїльське протистояння,